

АЛАМХОН КҮЧАРОВ

МАТНШИНОСӢ

Аламхон Кӯчаров

Матншиносӣ

китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои
таҳсилоти олии касбӣ

*Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон
ба ҷоп тавсия кардааст*

Душанбе
«ТоРус»
2017

ББК: 74.00 (2 тоҷик)

К-98

Кӯчаров Аламхон, «Матншиносӣ». Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, Душанбе, ТоРус, 2017, 224 сах.

Мухаррир:

номзади илмҳои филологӣ, дотсенти Донишгоҳи миллии Тоҷикистон **С. Қурбонов**

Муқарризон:

академики Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

Х. Отахонова,

номзади илмҳои филологӣ, дотсенти ДМТ **М. Низомов**

Китоби дарсии «Матншиносӣ», асосан, ба нақди матни осори адибони давраи нави тоҷик бахшида шудааст ва мавзӯҳои пешниҳодгардида на танҳо дарсҳои назарӣ ва амалиро фаро мегиранд, инчунин барои кори мустақилонаи донишҷӯён низ имконият фароҳам меоваранд.

ISBN 978-9975-802-7-6

© Кӯчаров Аламхон, 2017

САРСУХАН

«Тадқиқи матншиносӣ таҳкурсиест, ки тамоми кори минбаъдаи адабиётшиносӣ дар болои он сохта мешавад».

(Д.С. Лихачёв)

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ханӯз соли 1998 дар мулоқоташон ба ҷавонони соҳибистеъдод гуфта буданд: «Мо имрӯз ба чунин мактабу маорифе эҳтиёҷ дорем, ки шахсияти комилро ба воя расонда, баробари дониши ҳамаҷониба, ихтисоси ҳозиразамон одобу ахлоқи ҳамида, интизомнокӣ, эҳтиром гузоштан ба инсонҳо ва ақидаи онҳоро тарбият намояд». Ва муассисаҳои таълимии миёнаву олии мамлакат дар муддати зиёда аз чоряк асри Истиқлолияти Тоҷикистон бо истифодаи беҳтарин дастовардҳои дидактикии ҷаҳони мутамаддин ҳамвора дар ҷустуҷӯ ва баррасии усулҳои самаранокӣ таълим мебошанд, то дар ниҳоди толибилмону донишҷӯён дар баробари малакаҳои илмӯзӣ ва донишандӯзӣ хислатҳои худшиносиву ифтихори миллӣ, масъулияти амиқи ватандорӣ, зиракиву хушёрӣ, дӯстиву хайрхоҳӣ ва завқи баланди забондониву зебоипарастӣ парвариш ёбад.

Баъди Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муассисаҳои олии филологии мамлакат аз қисматҳои илмҳои адабиётшиносӣ дар баробари таърихи адабиёт, назарияи адабиёт, нақди адабӣ таълими фанни матншиносӣ низ ҷорӣ гардид. Манбаи омӯзишу тадқиқи фанҳои назарияи адабиёт, таърихи адабиёт ва нақди адабӣ, асосан, нусхаи охири асари бадеӣ мебошад ва ба гуфти матншиносии барҷастаи рус Д.С.Лихачёв: «То он вақте ки мо асарро дар нусхаи охиринаш медонем ва имконияти мушоҳидаи ҳаракати матнро надорем, шарҳу тафсири мо оид ба ин асар ҳолисона буда наметавонад».

Аз ин рӯ, дар ҷаҳорҷӯбаи таҳлили филологӣ матншиносӣ мавқеи арзанда дорад, зеро дар он матн асари бадеӣ аз тарҳу қайдҳои ҳомакӣ, сиёҳнавису тозанавис то ҷузъитарин тағйироту дигаргуниҳое, ки дар дастхату матнҳои ҷопӣ мувофиқи салоҳдиди нависанда ва ғайри ихтиёри ӯ рух додаанд, ба таҳлилу тадқиқи гирифта мешавад ва дар ин ҳолат қонуниятнокӣ, хусусиятҳои эстетикиву услубии асар, инчунин давраҳои фаъолияти эҷодкор амиқтар ошкор гардида, ҷиддитарин баҳсҳои суҳаншиносӣ оид ба мавқеи иҷтимоӣ ва моҳияти таърихӣ адабиёти бадеӣ бомуваффақият ҳал

мегардад. Ҳаким Низомии Ганҷавӣ эҷоди асарро барҳақ ба кон кандан, зиёда аз он, ба ҷон кандан баробар намудааст:

Биё-ку шаб бубин кон канданамро,
На кон кандан, бубин ҷон канданамро.

Ва донишчӯён ин заҳмати сангинро, ки дар ҷараёни он ҳар ҷузъи калимаву таркибот бо ҳам мувофиқату муносибати комил пайдо карда, дар пайвастагӣ чун ганҷи бебаҳои фарҳанг зоҳир мегарданд, тавассути таълими матншиносӣ дарк намуда, минбаъд ба ҳар ҳарфи асари арзишманд азми «чун сиёҳӣ фуру рафтан» мекунанд.

Бояд гуфт, ки матншиносии адабиёти бадеии хаттӣ ба қисматҳои нақди матни осори қадим, нақди матни осори асри миёнагӣ ва нақди матни адабиёти бадеии давраи нав ҷудо мешавад ва аввалин китоби дарсии матншиносӣ дар ҷумҳурии мо – «Матншиносии осори бадеӣ»-и профессори зиндаёд Абдулманнони Насриддин (Хучанд, 2009. – 392с.) ба масъалаҳои нақди матни осори адибони классикии форсу тоҷик бахшида шудааст. Матншиносии адабиёти давраи нав бошад, ба бойгонии адибон ворид гардида, масъалаҳои таърихи эҷоди асар, гуногуннусаҳои, иродаи эҷодии муаллиф, охири наشري асар дар давраи ҳаёти адиб ва баъди онро мавриди омӯзиши ҷиддӣ қарор медиҳад ва ин имкон медиҳад, ки дар ҷараёни таълим равишу назарияи илми матншиносӣ бештар зоҳир гардад.

Китоби дарсии мавриди назар, асосан, ба нақди матни осори адибони давраи нави тоҷик бахшида шудааст ва мавзӯҳои пешниҳодгардида на танҳо дарсҳои назарӣ ва амалиро фаро мегиранд, инчунин барои кори мустақилонаи донишчӯён низ имконият фароҳам меоваранд.